

Euskal Herriko Ahotsak
ahotsak.com

Mertxe Aizpurua Zeberio

*Usurbil,
Gipuzkoa
(1925-2022)*

Aurkibidea

Biografia

Usurbilgo Zendoian jaio zen, oraindik kale-baserria zen garaian. 5 anai-arrebaren artean gazteena, Zendoiako taberna bere familiak eramaten zuen, eta Mertxeri ere umetatik tokatu zitzaion tabernako lanetan aritzea. Barraren atzetik herriko hainbat pertsonaia eta bizipen ezagutu ditu.

Zintak

USU-025

- **Proiektua:** Usurbilgo Ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Etxeberria, Eider
- **Data:** 2010-08-11
- **Iraupena:** 72 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Kodifikatzailea:** Etxeberria, Idoia
- **Transkribatzailea(k):** Elexpuru, Juan Martin

USU-026

- **Proiektua:** Usurbilgo Ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Etxeberria, Eider
- **Data:** 2010-08-11
- **Iraupena:** 27 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Kodifikatzailea:** Etxeberria, Eider

Pasarteak

1. Animaliak etxean; taberna

- **Erref:** USU-025/005
- **Iraupena:** 0:04:08. **Hasi:** 00:02:58. **Bukatu:** 00:07:06
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa
- Baserria » Baserriko lanak » Baserriko animaliak
- Aisia » Taberna giroa » Tabernak eta jatetxeak
- Aisia » Taberna giroa » Hotelak eta pentsioak
- Diaspora » Euskaldunak diasporan » Diasporatik itzulera

Laburpena:

<p>Animaliak zituzten: behia, txerriak, oiloak... Aita Añorgan egiten zuen lana, Rezolan, arotz. Amak tabernan. Umetan hasi zen lanean. Bazkariak. Ameriketatik etorritako apopiloak.</p>

2. Kanpaiak jotzean, etxera; itsua engainatzen

- **Erref:** USU-025/009
- **Iraupena:** 0:02:10. **Hasi:** 00:09:31. **Bukatu:** 00:11:41
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Umetako kontuak
- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Anekdotak, kontakizunak

Laburpena:

Kanpaiak jotzean, etxera joan behar zuten. Paga. Gailetak hamar zentimora. Candelariaren denda; itsua zen, eta engainatu egiten zuten.

Transkripzioa

-Zuengatik zer esaten zan nolakoak ziñaten?

-Ikusiko dezue eta ez dakit ze, eta beti errita. Beandu [ezin] etorri, aramaikua jotzen zun... Gertrudis...

Joxe: -Jo zan gaur!

-Ta aramaikua jotzeako etxera etorri bihar zan. Elizako kanpanak.

Aramaikua jotzen zunian...

Joxe: -Aittak eta amak, "hua jotzeako etxea etorri". Esaiezu gaurkuai.

-Bai. Igual da jaiya ta igual da astia, baiño hua.

-Eta etxea etortzeko ordun hori jota...

-Korrika. Ze uste dezu, diruik ez gendakan, e. Guri aittak ematen zigun, nei hamar xentimo, ta amai gabian bost xentimo eman. Hortako bost xentimokin ze eiten deu? Ezer ez. Ordun'e, orduan'e ez zan ezer'e, baiño... Ordun gailletak hola xorruan hiru. Akordatzan zait, hamar xentimo baliyo izaten zuen. Ta guk hamar xentimo harekin milagroik ezin in. Eta Kandelaria ezautu huan [Amatxionekua]. Haren denda Extebanen etxian taberna nola egondu zan hor. Hor denda txikia zun eta berena zan etxe hua ta dana.

Joxe: -Han Josemaitxo ez al zan?

-Bai, baiño Kandelaria hori izeba edo ez dakit zer zan. Hoi zan erdi itsua eoten zan, ta klaro guk engaiñatu in bihar ba nola edo hala ta, zeozar pekatua're in biharko zan ba ta. Juten giñen trenea, trenbidea, hamar xentimoko harekin. Hamar xentimo ez, bost xentimokin. Eta bost xentimo plantxan jarri eta trena pasatzen zanian pla!, mehe-mehe iten zun, ta iten zun hamar xentimokuen buelua ematen zion. Eta geo juten giñan horrena eta esaten ziun: "hau ez da hamar xentimokua" eta "bai, Kandelaria, hamar xentimokua. Beira, beira ze haundiya ta ze haundiya" ta, klaro, harek antzematen zion mihia zala baiño engaiñatzen genun: "bai, hola da" ta "hola da". Ta geo paketia hiru gailletakin. Ba ya está, jaiya pasa harekin.

3. Baserritarrak amorrarazten; plazara saltzera

- **Erref:** USU-025/010
- **Iraupena:** 0:02:26. **Hasi:** 00:11:41. **Bukatu:** 00:14:07

- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Herrira saltzera, eroatera
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Umetako kontuak

Laburpena:

Umetako jolasak. Baserritarrei amorrarazten ibiltzen ziren. Alberron, mizpirak. Olarrondon eta Agerren fruta ona zegoen; plazan saltzen zuten. Mertxe izebaren etxean egon zen bizitzen, Donostian; esnea eramaten zien Usurbilgo baserritar batek, astoarekin.

4. Umetako bihurrikeriak: sagardoa edatera Ugartera

- **Erref:** USU-025/012
- **Iraupena:** 0:03:22. **Hasi:** 00:14:12. **Bukatu:** 00:17:34
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Jolasak
- Aisia » Taberna giroa » Sagardotegiak
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Umetako kontuak

Laburpena:

Modesto Ugarte amorrarazten ibiltzen ziren. Sagardoa izaten zuen, eta ezkutuan edaten zuten upeletik. Makilarekin segitzen zien. Umetako jolasak. Ugarteko neskazaharra, morroiak eta neskameak.

5. Umetako jolasak: arkume hezurak

- **Erref:** USU-025/013
- **Iraupena:** 0:00:53. **Hasi:** 00:17:34. **Bukatu:** 00:18:27
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Jolasak

Laburpena:

Arkume-hexurretara nola jolasten zuten. Txapak. Hankak harrapatzen, bikotan...

Transkripzioa

-Esan dezu jolasetan ibiltzen ziñatela arkume-hezurretan.
-Arkume-hexurrak ba al dakizu zer dien? "Tabas".
-Nola jolasten da hortara?
-Hoi? Hola bota, uneta, doneta, [deceta] hola izenak eta han jokatu. Eta nola iten zan, nik galdu det, bestiak, nik galdu det bestiak. Eta hola. Eta txapetan, hola txapak bota zenek urritiyo bota ta hola.
-Urrutiyo txapak botatzia zan kontua?
-Txapak zerbeza boteillan eta txapak bezelako hoik. Hoik hola bota ta urrutina zenek botatzen zun, irabaziz. Ta hankak harrapatzen. Bikotan...
-Zer zan hankak harrapatzia?
-Nola esango dizut ba nik. Korrika jun eta bule ein ta korrika. Hor zintzilik jarri konparazio bateako hortikan eta zu atzetik jun eta harrapatzen bazizun hanketik ya galdu zenun zuk. Bestiak, zuk berriz, ta hola.

6. Bikotara eta diaboloa; pilota

- **Erref:** USU-025/016
- **Iraupena:** 0:03:16. **Hasi:** 00:19:02. **Bukatu:** 00:22:18
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Auzokoen arteko harremana
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Jolasak

Laburpena:

Bikoak: sokasaltoan, azkar-azkar. Diaboloa. Non erosten zituzten, Lasarten eta Donostian. Txiba. Kanikak. Kromoak. Pilotan ere egiten zuten. Lagun taldean zeintzuk ibiltzen ziren. Pilota.

7. Panpinak eta patinak

- **Erref:** USU-025/017
- **Iraupena:** 0:02:48. **Hasi:** 00:22:18. **Bukatu:** 00:25:06
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Jolasak

Laburpena:

Pepona panpinak. Panpinak nola egiten zituzten batzuek, arbiarekin. Patina egin zion osaba arotzak, berak eskatuta. Patina nolakoa zen. Elkarri uzten zizkioten gauzak, partekatu.

8. Umetako jolasak eta gozokiak

- **Erref:** USU-025/018
- **Iraupena:** 0:01:36. **Hasi:** 00:25:06. **Bukatu:** 00:26:42
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Merkataritza, dendak (kokapena)
- Ohiturak eta bizimodua » Elikadura » Jatekoa eta edatekoa
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Jolasak

Laburpena:

<p>Etxeketan ere ibiltzen ziren, udaletxeko plazan. Gailetak eta gozokiak. Bost zentimotan bost gozoki. Erramun konfiteroa. Konfiterian denetik saltzen zuten.</p>

Transkripzioa

-Ibiltzen al ziñaten jokun bat gehio o sukaldian hola, "cocinitas" o...?
-Etxeketako zeak esaten dezu, jostailuk? Bai. Ordun'e izaten zuen, baiño batzuk eta bestiak ez eta hola. Bai. Izaten giñun, e, izaten giñun.
-Eta gustatzen zitzaizuen horta jolastia?
-Jolasian? Hortxen, aiuntamentuko plazan eta. Hoixen, atera.
-Eta orduan zer iten zenuten, atera ta oain goxokiyak jaten dian bezela, zuek ze jaten zenuten? Gailletak eta...
-Eta "contentas". Karameluk. Marianonian erosten bazian. Ez, konfitterin bost xentimokin bost etxian itten zittuenak. Bost.
Joxe: -Joño! Zuek ordun zea..., estankun'e izango zan ba.
-Bai. Nik estankua ezagutu det danetikan. Taberna, denda, erropa, danetikan. Tomaxenian'e bai.
-Baiña hoi baiño lehen Luis Kamiñerua.
-Konfiterua?
Joxe: -Luis ez al zan hua?
-Erramon.
Joxe: -Erramon, bai. Konfiterua, bai. Harek konfitiak...
-Konfitiak ez, ez, han esponjak itten zittuen. Esponjak, urai emateko. Karameluak iten zittun nik ez dakit nola, hola plasta indakuak. Hala kuadrilo txikik. Bost xentimokin bost halako konfitein.
-Nun zegoen konfiteria?
-Izena zun konfiteia.
Joxe: -Txiriboga ba al dakizu nun don oain?
-Bai.
-Hortxe zan.

9. Errazionamendua eta estraperloa; guardia zibilak

- **Erref:** USU-025/019
- **Iraupena:** 0:04:53. **Hasi:** 00:26:42. **Bukatu:** 00:31:35
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Taberna giroa » Tabernak eta jatetxeak
- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean
- Lanbideak » Polizia

Laburpena:

Errazionamendua konfiterian hartzen zuten Joxek eta. Estraperloa. Lasartera joaten zen bizikletan Mertxe estraperloa erostera. Olioak garesti, hogeiturotan litroa. Guardia zibilen kontrolak eta haiekin zuten harremana tabernan. Pistola atera zion Mertxeri behin batek. Hika.

10. Zaldi lasterketak ikustera

- **Erref:** USU-025/025
- **Iraupena:** 0:03:47. **Hasi:** 00:32:42. **Bukatu:** 00:36:29
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Gaixotasunak
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola
- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Osasun-zentroak

Laburpena:

<p>Mamer maistrarekin nora joaten ziren. Zaldi karrerak ikustera, 13 urterekin. Orduko zaldi lasterkariak aipatzen dituzte. Kiloak galtzeko korrika ibiltzen ziren; ura non edaten zuten. Jende aberatsa joaten zen. Sanatorioko aberatsak; medikuak. Morfina zen orduko droga.</p>

11. Sanatorioko kontuak: Maria Antonia malagarra

- **Erref:** USU-025/027
- **Iraupena:** 0:05:36. **Hasi:** 00:37:14. **Bukatu:** 00:42:50
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Gaixotasunak
- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Osasun-zentroak
- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Kanpoko jendearekin harremana
- Familia eta harremanak » Bikote kontuak » Ezkontzak

Laburpena:

<p>Maria Antonia izeneko malagarrak zigarroa nola erretzen zuen; erotu egin zen. Sanatorioan egoten zen. Aberats batekin zegoen ezkondua. Inudea zuten. Anisa edaten zuen. Medikuak. Haren senarra prostitutekin ibiltzen zen. Dibortziatu egin ziren, eta berriz ezkondu zen senarra.</p>

12. Sanatorioa eta Don Damian madrildarra

- **Erref:** USU-025/028
- **Iraupena:** 0:03:36. **Hasi:** 00:42:50. **Bukatu:** 00:46:26
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Pertsonaia ezagunak
- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Osasun-zentroak
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Umetako kontuak

Laburpena:

Madrilgo bat, Don Damian, egunero joaten zen mezara, eta bi pezetakoa botatzen zuen. Beraientzat hartzen zuten. Katalina bandeja zaintzen egoten zen. Sanatorioari utzi zizkion diruak. Larrea medikua nola hil zen. Sanatorioko mojak bidali egin zituzten.

13. Morfinaren ondorioak

- **Erref:** USU-025/031
- **Iraupena:** 0:01:03. **Hasi:** 00:48:28. **Bukatu:** 00:49:31
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Gaixotasunak
- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Osasun-zentroak
- Aisia » Taberna giroa » Tabernak eta jatetxeak

Laburpena:

Sanatorioan morfinazaleak egoten ziren. Zer nolako eraginak zituen. Alkoholarekin nahasten zuten, tabernara joanda.

Transkripzioa

-Morfina hartzen zun jendiak, gero ze-nola jokatzeko zun o ze iten zien? Ze efeko eukitzen zun morfinak? Azeleratu edo?

-Bai, baiña ez ziya ematen denborik. Katalan bat bagenun, Fernandito. Harek holako bermuta basua eraten zun. Ta berak esaten zun: "me estás mirando y no me vais a ver. Me estás mirando y no me vais a ver lo que hago". Patrikan sartu eta zas!, berak sartzen zun. Indiziyua, tak! Indiziyuan sartzen zuen. Eateako, basua eateako hasten zan balantzaka. "Ya estás, ya estás feliz, no? Ya eres feliz, no? Ya estás borracho. Ahora que venga quién va a venir a buscarte?". "Periko, Periko", enfermerua. Abitu iten zan beti etxea, baiño geo hor billatzen zuen erorita. Katalana zan hua. Morfina hartzen zuen hor, morfinomanuak. Eta morfina pastillan eongo zan ordun eta pastilla sartuko zuen, ta honek esaten duna, erre ta... Oain iten dan bezela.

14. Sanatorioa: Gabrielito I

- **Erref:** USU-025/034
- **Iraupena:** 0:01:09. **Hasi:** 00:51:44. **Bukatu:** 00:52:53
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Gaixotasunak
- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Osasun-zentroak
- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Pertsonaia ezagunak
- Aisia » Taberna giroa » Tabernak eta jatetxeak

Laburpena:

Sanatorioko gaixoak herrian arazoak ematen hasten baziren, nor joaten zen bila. Gabrielitoren kontuak, zer eskatzen zuen tabernan.

15. Sanatorioa: Gabrielito II

- **Erref:** USU-025/036
- **Iraupena:** 0:02:54. **Hasi:** 00:53:12. **Bukatu:** 00:56:06
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Gaixotasunak

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Osasun-zentroak
- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Pertsonaia ezagunak

Laburpena:

Gabrielitoren kontuak: aberatsa zen; haren ondasunak. Etxeak non zituzten. Areetako bere etxera joan ziren hamar egun pasatzera; bi neskamerekin. Txoferrarekin ibiltzen zen.

16. Sanatorioa: Gabrielito III

- **Erref:** USU-025/039
- **Iraupena:** 0:01:37. **Hasi:** 00:59:43. **Bukatu:** 01:01:20
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Pertsonaia ezagunak

Laburpena:

Gabrielitori buruzko kontuak: eskuzabala zen.

17. Muruako markesaren alabaren kontuak

- **Erref:** USU-025/040
- **Iraupena:** 0:04:17. **Hasi:** 01:01:20. **Bukatu:** 01:05:37
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Pertsonaia ezagunak
- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa eta oinetakoak
- Lanbideak » Negozioak, dendak

Laburpena:

Txoferra aberatsek bakarrik izaten zuten. Uniformea zuen markesarenak. Muruako markesaren alabaren kontuak (Maria Luisa), Bravo medikuarekin zergatik ez zen ezkondu. Hika.

18. Prostituten lan-baldintzak lehen

- **Erref:** USU-026/002
- **Iraupena:** 0:00:44. **Hasi:** 00:00:25. **Bukatu:** 00:01:09
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Taberna giroa » Putetxeak
- Ekonomia eta industria » Lan-baldintzak

Laburpena:

<p>Lehen prostitutak non egoten ziren azaltzen dute. Lehen prostitutek lan-baldintza hobeak izaten zituzten; ez ziren ingurukoak izaten.</p>

19. Donostiako putetxeak

- **Erref:** USU-026/004
- **Iraupena:** 0:01:53. **Hasi:** 00:02:10. **Bukatu:** 00:04:03
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Merkataritza, dendak (kokapena)

Laburpena:

Lehen gaizki ikusia zegoen prostituta izatea. Donostian Villa Maria Luisan egoten ziren. Gaur egun oraindik han dago etxe hura. Igeldo inguruan ere bazegoen horrelako beste etxe bat, baina hura aberatsentzat izaten zen.

20. Lehengo otorduak eta txokolateak

- **Erref:** USU-026/006
- **Iraupena:** 0:01:55. **Hasi:** 00:11:07. **Bukatu:** 00:13:02
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Elikadura » Jatekoa eta edatekoa
- Iritziak » Antzinako bizimoduari buruzkoak

Laburpena:

Lehen jaten zituzten txokolate markak aipatzen dituzte. Goizetan kafesnea zoparekin jaten zuten. Gainerakoan, otorduetan zer jaten zuten aipatzen dute.

21. Gerrako kezkak eta oroitzapenak

- **Erref:** USU-026/007
- **Iraupena:** 0:03:37. **Hasi:** 00:13:02. **Bukatu:** 00:16:39
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Gerraren eragina
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Gerraren hasiera

Laburpena:

Gerra hasi zenean, Lasaon ziren; etxera itzulitakoan, taberna itxita zeukan amak; orduan beldurra pasa zuten senide bat falta zitzaielako eta Añorgan neska bat hil zutela jakin zutelako. Gerrako oroitzapenak gogoan ditu: soldaduak, janaria, hegazkinak... Beldurra eduki zuten, baina gerra ez zen asko nabaritu Usurbilen.

22. Gerran Usurbilen fusilatutako gizonak

- **Erref:** USU-026/008
- **Iraupena:** 0:01:24. **Hasi:** 00:16:39. **Bukatu:** 00:18:03
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa

Laburpena:

Gerra garaian, Usurbilen fusilatu zituzten gizonak aipatzen dituzte.

23. Cervera kanoiontzia Donostia inguruan

- **Erref:** USU-026/010
- **Iraupena:** 0:02:31. **Hasi:** 00:19:58. **Bukatu:** 00:22:29
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Borroka
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Gerran hildakoak eta zauritutakoak

Laburpena:

<p>Donostian egon zen, izebaren etxean, gerra garaian. Hango giroa nolakoa zen aipatzen du: Cervera kanoiontzia inguruan egoten zen kanoikadak botatzen. Kanoikada haietako batek hil zuen mutil bati buruzko istorioa kontatzen du Joxek.</p>

24. Pakun!

- **Erref:** USU-026/012
- **Iraupena:** 0:01:28. **Hasi:** 00:22:35. **Bukatu:** 00:24:03
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Borroka

Laburpena:

Donostiako lehengusuak tiro-hotsa entzuten zuenean, harraska azpian ezkutatzen zen. "Pakun!" entzuten omen zen tiroekin.

Ahotsak.eus-eko edukiarekin sortutako dokumentu automatikoa.

2026-08-22

CC-by-sa | Ahotsak.eus

Badihardugu Euskara Elkarte

Markeskua Jauregia, 20600 Eibar

943121775 - ahotsak@ahotsak.com